

NEDJELJKO FABRIO, VJEŽBANJE ŽIVOTA: KRONISTERIJA

Djelo Nedjeljka Fabrija, *Vježbanje života* dio je njegove *Jadranske trilogije* u koju se još ubrajaju romani *Berenikina kosa* i *Triameron*. Ovaj novopovijesni roman nosi podnaslov *kronisterija*. Igrajući se riječima, tražeći možda i najbolji izraz za svoj pogled na povijest i sve događaje koje opisuje, Fabio spaja riječi kronika i histerija. Kronika se odnosi na kronološki poredane događaje koje iznosi, na onaj podtekst romana koji potvrđuje isječcima iz govora, novinskim člancima i drugim izvorima kao dokazima o događajima koji su se dogodili (citati iz *Slavenskog juga* 1848., pismo Ivana Kukuljevića Josipu Jelačiću, 1849., „*Pozor*” 1861., stenogram sa izvanredne sjednice Gradskog vijeća 1867, stenogram izlaganja Gabriela Varadyja na Ugarsm saboru u Budimpešti 1868., „*Obzor*” 1877., „*Primorac*” 1877.; obraćnje Frana Supila, proglas države Jugoslavije u „*Novom listu*” 1918.; proglas narodu Sušaka i okolice Mjesnog Narodnog Oslobodilačkog Odbora 1943.; govor Miroslava Krleže u Narodnom kazalištu u Rijeci 1952.; govor maršala Tita u Skopju 1953.), dok je histerija riječ koja opisuje samu atmosferu perioda kojeg je autor uzeo kao temu svojeg djela. Kompozicija djela je takva da se u sredini romana spajaju dva kraja. Naime, radnja teče kronološki sve do drugog dijela, odnosno druge knjige, u kojoj priča zapravo počinje na samom kraju i pratimo događaje kroz retrospektivu. Takva kompozicija može predstavljati cikličnost koja će svoju potvrdu naći u izreci da se povijest ponavlja, odnosno da povijest stvara začarani krug iz kojeg nema izlaza te će čovjek ili čovječanstvo uvijek ponavljati iste korake, bez da (na)juči na prošlim događajima.

Sponu između književnosti i povijesti, u vidu njenog prepletanja, učvrstio je Walter Scott, dok je u hrvatskoj književnosti tome najviše pridonio August Šenoa, koji je, kao i Fabio, gradio svoja djela na člancima iz arhiva, novina i sličnoj građi. Ipak, za razliku od njih, Fabio je, idući u korak s modernizmom donio novi pogled na povijesnu građu u književnosti i povijesni roman uopće. Šeninski povijesni roman imao je dva dijela, s dva različita pogleda na povijesne događaje. Naime, autor se u prvom dijelu romana koncentrirao upravo na povijesne događaje, koje se trudio prikazati što vjernije, dok je radnja romana u drugom dijelu bila obogaćena romantičarskim, odnosno ljubavnim, religioznim ili domoljubnim motivima i elementima, ovisno o tome koga je autor smatrao svojom primarnom publikom. Likovi u ovim povijesnim romanima velike su povijesne ličnosti, junaci i heroji iz naroda, poznati u pričama i legendama.

S druge strane, Fabio, Feđa Šehović, Ivan Aralica i mnogi drugi svoje povijesne romane okreću prema 'malim' ljudima, ljudima bez teških odličja, slave i mača; prema ljudima koji su bili lutke na koncu povijesti i njenim igrama. Ti slabi likovi nisu upisani u knjigu slavni junaka povijesti, najvjerojatnije se neće naći niti u jednom udžbeniku iz povijesti niti će se o njima prenositi priča s koljena na

koljeno. Ti su likovi mali u odnosu na povijest i njenu snagu, koja se osjeća generacijama u njihovim obiteljima. Povijest ih ne mazi, ne uzdiže ih i ne pretvara u junake, već ih stavlja na kušnje, izaziva ih da se bore s njom i životom koji im je namijenila. Povijest ne uživa titulu *učiteljice života*. Glavni bi junak romana, kako mu i sama 'titula' govori, trebao biti junak, biti skovan od najboljih osobina, no u ovim romanima glavni lik nije junak, već običan čovjek sa manama i slabostima.

Fabrio radnju romana, koja se proteže kroz dvjesto godina, smješta u Rijeku, grad u kojem se odvijaju životi dviju obitelji – hrvatske obitelji Despot i talijanske obitelji čije prezime ne znamo. Jedna od mnogih zanimljivih stvari u romanu je i sam misterij prezimena talijanske obitelji. Rijeka je i danas poznata kao multikulturalna i multinacionalna sredina koja širom otvara svoja vrata različitoštim. No, zašto prezime talijanske obitelji nije istaknuto? Pokazuje li autor time da su pripadnici te obitelji bili tek jedni od mnogih koji su živjeli tada u Rijeci? Daje li se time univerzalna slika došljaka koji izgube svoj identitet jednom kada napuste svoju zemlju?

Prve stranice romana nude nam moguću odgovor na prethodno postavljeno pitanje. Naime, Timoteo dolazi u brodogradilište sa svojim šestogodišnjim sinom kojeg želi zaposliti kod *šjora* Tonina. Njihov razgovor teče ovako:

- *Uzmite mi sina, sior Tonino – rekao je, otac, odmah, s praga. –Inače mu nemam što dati jesti.*

Stidio se zbog oca.

- *Ali on je još dijete, comapre Timoteo. Koliko mu je godina?*
- *Osam.*
- *Kržljav. Za osam godina.*
- *Zapravo šest. Ali djeca brzo rastu, uvjerit ćete se.*

Stidio se zbog oca.

- *Neka mali u pilani čisti pod od iverja i pilotine, neka dodaje čavle, neka raznosi hrastove dužice –*

Odnos pojedinca i povijesti, odnosno pitanje slobode čovjeka i slobode u odnosu na povijest i povijesna događanja i samim time vlast pod kojom pojedinci jesu, glavna je tema ovog romana i na prvim stranicama Fabio daje dvije strane toga odnosa:

Kad već govorimo o ta dva pojma, naime o kruhu nasušenom i o tamburanju o stvarima što se tiču građanskih sloboda pojedinaca, valja reći da se povijest ni tada, a ni kasnije nikako da uskladi dva svoja različita iskustva. Pa se događa da jednom prevlada uvjerenje kako je u životu najvažnije da je trbuh pun, a za nekakve maštarije o slobodama političkim i osobnim baš koga briga: drugi put pak prevlada uvjerenje da trbuh kao takav uopće nije važna stvar te da zapravo pojedinac živi tek onda ako je i kada namirio potrebu za spomenutim maštarijama. Pa kao što u prvom slučaju nije važno kakvom je hranom nasučen trbuh, tako u drugom nije od presudne važnosti jesu li maštarije stvarno slobode ili su pak te slobode tek puke izmišljotine.

Kada će pojedinac moći prestati maštati o slobodama i jesu li zapravo njegove maštarije jedina sloboda koja ima, pitanje je na koje čovjek koje možda nikada neće imati odgovor.

Jedna rečenica posebno slikovito dočarava taj odnos nadmoći i podređenosti između čovjeka i onog nečeg većeg od njega, a to je savjet kojeg Timoteo daje svojem sinu Carlu: *Ne osvrći se nikad. Ako ti tko stane na put, a ti mu se ugni. Zapamti to i bit ćeš sretan.*

Navedeni citat pamtit će Carlo čitav život. Je li recept za sreću utopiti se u masi i jednostavno biti čovjek bez lica ili imena, odnosno prezimena?

Carlo ipak stiže u obećanu zemlju, u Rijeku i uspijeva ostvariti karijeru o kojoj se sanjao. Oženio se, no žena mu umire na porodu. Njihov sin izrasta u potpunu suprotnost od oca, a sam sukob oca i sina česta je tema, odnosno motiv i povijesti i povijesnih romana. Može li se taj sukob zapravo shvatiti kao sukob povijesti i čovjeka? Je li čovjek mogao naučiti na greškama drugih, onih prije njega i ne ponavljati ih?

Carlov sin Fumulo ispunjen je mržnjom prema Hrvatima i općenito prema tom multinacionalnom i multikulturalnom svijetu Rijeke, i ne ustručava se to pokazati. Dok ga otac pokušava uvjeriti u suprotno, pričajući mu svoju životnu priču o tome kako su mu *Madžari dali kruha, a Hrvati utočište*. Fumulovim mislima vlada želja za pobunom i osvetom hrvatskom dijelu stanovništva grada koji teče. Gotovo do samog kraja knjige pratimo Fumulov život i njegove istupe protiv Hrvata.

Fabrio romanu daje simboličan naslov; povijest se ponavlja, opet i opet, bez vidljivog kraja i izlaza, bilo da se radi o pojedincu, obiteljima ili narodu. S koljena na koljeno prenosi se trag povijesti, ali pojedinci kao da ga ignoriraju. Već spomenuti sukob oca i sina ne ostaje samo sukob između Carla i Fumula; nastavlja se između Fumula i njegova sina Amadeja, i to su već tri generacije talijanske obitelji. Povijest kao da ne postoji, svaki od likova *vježba život*, nadajući se najboljem ishodu. Ovo su samo neki od razloga koji idu u prilog Fabrijevu romanu kao bezvremenskom i univerzalnom književnom dijelu. Djelo je primjenjivo na bilo koji period povijesti i na čovjekov život uopće, jer nije isto osjetiti na vlastitoj koži i učiti na primjeru drugih, koliko god tragično moglo završiti za pojedinca, obitelj ili naciju.

Treba li čovjek učiti na primjerima iz povijesti? Ili možda mora sam okusiti tu gorčinu u nadi da će (ovaj put) ipak biti drugačije? Je li povijest zaista učiteljica života? I ako jest, zašto njena lekcija čovječanstvu nema kraja ni konca?